

بررسی مقدماتی اعتبار و پایایی پرسش نامه سنجش معنویت (SAI)

نویسندگان: سهیلا قمیان^{۱*} و لیلا حیدری نسب^۲

۱- کارشناس ارشد روان شناسی بالینی دانشگاه شاهد.

۲- استادیار دانشگاه شاهد.

*Email: Ghomian_s@yahoo.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی مقدماتی ویژگی‌های روان سنجی پرسش نامه سنجش معنویت (SAI) در بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی و علامه طباطبایی بوده است. روش: شیوه انجام تحقیق شامل دو مرحله بوده است. در مرحله اول، ابتدا آزمون توسط یک متخصص زبان انگلیسی و یک روان شناس ترجمه شد. پس از مقایسه ترجمه‌ها و انجام اصلاحات لازم، این نسخه بازبینی شد و در نهایت پرسش نامه نهایی آماده گردید. سپس برای بدست آوردن آلفای اولیه آزمون بر نمونه اولیه شامل ۵۲ نفر اجرا شد و ضرایب آلفا در اجرای اول (آزمون) و اجرای دوم (باز آزمون)، به فاصله ۱۵ روز محاسبه گردید. همچنین ضرایب همبستگی آزمون- باز آزمون در دو بار اجرا محاسبه گردید. سپس در مرحله دوم، آزمون بر روی نمونه اصلی (N= ۳۱۲) اجرا شد. در این پژوهش از پرسش نامه‌های سنجش معنویت، سوگیری مذهبی شمس، سبک‌های دفاعی، کیفیت زندگی و افسردگی بک استفاده گردید. ضرایب آلفا، به ترتیب در اجرای اول (۰/۶۴-۰/۹۶) و در اجرای دوم (۰/۷۰-۰/۹۶) به دست آمد. همچنین ضرایب همبستگی آزمون- باز آزمون در دو بار اجرا ۰/۷۲-۰/۹۱ بدست آمد. نتایج اعتبار محتوا به طور قابل قبولی گزارش گردید. در رابطه با اعتبار سازه، همبستگی مثبت و معناداری بین خرده مقیاس‌های این پرسش نامه بدست آمد. هم چنین نتایج مناسبی از اعتبار همزمان به دست آمد. علاوه بر این بین زنان و مردان از لحاظ همه خرده مقیاس‌های معنویت (به جز خرده مقیاس بزرگ منشی)، تفاوت معناداری مشاهده گردید. به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که پرسش نامه ی سنجش معنویت از اعتبار و روایی مناسبی برخوردار است.

کلید واژه‌ها: معنویت، پرسش نامه سنجش معنویت، ویژگی‌های روان سنجی

روان‌شناسی بالینی و شخصیت

دانشور
و پژوهشگر

• دریافت مقاله: ۹۱/۱۰/۱۸

• پذیرش مقاله: ۹۲/۱۲/۲۴

*Scientific-Research Journal
Of Shahed University
Twenty-first Year, No.10
Spring & Summer
2014*

Clinical Psy. & Personality

دوفصلنامه علمی- پژوهشی
دانشگاه شاهد
سال بیست و یکم - دوره
جدید شماره ۱۰
بهار و تابستان ۱۳۹۳

مقدمه

نیاز حیاتی و مهم در نظر گرفته شده است. این مفهوم در نوع روان درمانی ویلیام میلر^۵ در ۱۹۹۹، به کار گرفته شده است [۶]. در سال‌های اخیر، به موضوع معنویت و ارتباط آن با کارکرد جسمانی و روانشناختی توجه زیادی شده است و اگرچه توافق زیادی روی این موضوع وجود ندارد، ولی تحلیل و فراتحلیل یافته‌های محققان نشان داده که معنویت و مفاهیم مرتبط با آن (از قبیل مذهب، باورها و اعمال مذهبی)، ارتباط مثبتی با سلامتی دارند. به عنوان مثال، به نظر می‌رسد معنویت ارتباط زیادی با سطوح پایین افسردگی، رفتارهای ضداجتماعی و خودکشی داشته باشد [۷].

معنویت ساختی پیچیده و چندوجهی است که برای تعریف و اندازه‌گیری چالش برانگیز می‌باشد. به دلیل ابعاد چند وجهی معنویت و طرق مختلف ساخت و تفسیر این مفهوم، سنجش آن تا حدودی دشوار می‌باشد [۸]. سنجش معنویت و مذهب، موضوع مهمی برای روانشناسان علاقمند به مسائل دینی می‌باشد. مصداق آن هم تعداد سنجش‌های مختلفی است که در رابطه با معنویت و سازه‌های مربوط به آن موجود می‌باشد. هیل^۶ و هود^۷ در ۱۹۹۹، خلاصه‌ای از ۱۲۵ نوع سنجش معنویت و مذهب را منتشر کرده‌اند. در حقیقت از لایه لای سنجش‌های مربوط به معنویت و مذهب، این سوال مطرح می‌شود که آیا نیاز به ابزار جدیدی برای سنجش معنویت و مذهب وجود دارد؟ گورساک^۸ در ۱۹۸۴، اعتقاد دارد که پژوهشگران قبل از ساخت یک ابزار جدید باید نیاز قطعی به ساخت آن را اثبات نمایند و هم چنین ابزارهای جدید باید اعتبار افزایشی داشته باشند. این اصول در ابزارهای جدید مذهب و معنویت، رعایت شده است [۹].

منطق طراحی ابزار سنجش معنویت (SAI)^۹ بر اساس چندین عامل می‌باشد: اول اینکه ساختار نظری رشد

امروزه این نگاه که موضوعات فرامادی جایی در حیطه علوم ندارند، کاملاً تغییر کرده تا آنجا که برخی از سازمان‌های بهداشتی به بازنگری تعاریف موجود در مورد انسان و ماهیت بشر پرداخته‌اند. برای مثال سازمان جهانی بهداشت در تعریف جنبه‌های وجودی انسان به ابعاد: جسمانی، روانی، اجتماعی و معنوی اشاره می‌کند و بعد چهارم یعنی معنویت را نیز در رشد و تکامل انسان مطرح می‌سازد [۱]. بررسی علمی باورهای مذهبی و ارتباط باورها با سایر سازه‌های روان‌شناختی اهمیت ویژه‌ای یافته است [۲]. اهمیت معنویت و رشد معنوی در انسان، در چند دهه‌ی گذشته به صورتی روزافزون توجه روانشناسان و متخصصان بهداشت روانی را به خود جلب کرده است. پیشرفت علم روانشناسی از یک سو و ماهیت پویا و پیچیده جوامع نوین از سوی دیگر، باعث شده است که نیازهای معنوی بشر در برابر خواسته‌ها و نیازهای مادی قد علم کنند و اهمیت بیشتری بیابند [۳]. معنویت یک ساخت ادغام شده از ایمان و معنا و یک تلاش برای ایجاد ارتباط یا آگاه شدن از "شناخت عمیق" بودنمان می‌باشد. این واژه به صورت "بودن"، مفهوم سازی شده است که "به فرد اجازه می‌دهد معنای متعالی زندگی را تجربه کند". این مفهوم اغلب به عنوان ارتباط با خدا در نظر گرفته می‌شود، اما می‌تواند در ارتباط با طبیعت، هنر، موسیقی، خانواده، جامعه و یا هر اعتقاد و باوری که به شخص احساس معنا و هدف در زندگی می‌دهد، به کار بسته شود [۴]. ویلیام جیمز^۱ در ۱۹۲۹، پدیده‌های روانی را در قالب تجربه عرفانی یا معنوی ذهنی شرح داده است. آبراهام مازلو^۲ در ۱۹۶۴، نیز در این زمینه، به اهمیت "تجربه اوج"^۳ که منعکس کننده‌ی نیاز مردم به اعتماد به نفس و خودشکوفایی می‌باشد، اشاره کرده است. در نهایت نیاز به رستگاری معنوی در نوشته‌های ویکتور فرانکل^۴ (مثل بشر در جستجوی معنا [۵])، به عنوان یک

5. Miller, W. M.

6. Hill, P. C.

7. Hood, R. W.

8. Gorsuch, R. L.

9. Spiritual Assessment Inventory

1. James, W.

2. Maslow, A.

3. The Peak Experience

4. Frankl, V.

روش

نوع پژوهش

تحقیق حاضر به منظور بررسی مقدماتی اعتبار و پایایی آزمون سنجش معنویت تنظیم شده است و طرح تحقیق حاضر از نوع همبستگی است.

شیوه ی انجام پژوهش

شیوه انجام تحقیق شامل دو مرحله بوده است. در مرحله اول ابتدا آزمون توسط یک متخصص زبان انگلیسی و یک روان شناس ترجمه شده است. سپس این دو ترجمه با هم مقایسه شده و مشکلات ترجمه ها رفع شد و اصلاحات لازم انجام گردید و نسخه آماده شده توسط متخصص زبان انگلیسی دیگری دوباره به زبان انگلیسی ترجمه مجدد گردید و با پرسش نامه اصلی مقایسه شد. سپس مشکلات پرسش نامه آماده شده برطرف شد و توسط متخصص زبان انگلیسی دیگری بازنگری شد و در نهایت پرسش نامه نهایی آماده شد. سپس ضرایب همبستگی آزمون - باز آزمون در دو بار اجرا محاسبه گردید. در مرحله دوم، آزمون بر روی نمونه اصلی (N=312) اجرا شد و ضرایب آلفا به دست آمد. برای محاسبه اعتبار همزمان از 3 آزمون دیگر شامل آزمون های سوگیری مذهبی، کیفیت زندگی و افسردگی بک استفاده شده و ضرایب همبستگی آزمون سنجش معنویت با این 3 آزمون محاسبه گردید. همچنین برای محاسبه اعتبار محتوی، میزان توافق بین پاسخ های 5 نفر از روانشناسان بررسی شد. در رابطه با اعتبار سازه، همبستگی بالایی بین خرده مقیاس های این پرسش نامه بدست آمد.

آزمودنی

جامعه ی آماری پژوهش کنونی عبارت است از کلیه دانشجویان دانشگاه های تهران، شهید بهشتی و علامه طباطبائی. در این تحقیق تعداد 312 نفر از دانشجویان دختر و پسر دانشکده های مختلف دانشگاه های تهران، شهید بهشتی و علامه طباطبائی با روش نمونه گیری تصادفی در دسترس انتخاب و پرسش نامه های سنجش

معنوی (همانگونه که در این ابزار تعریف شده است)، متفاوت از چهارچوب غالبی است که در روانشناسی مذهب موجود است: مثل جهت گیری مذهبی درونی و بیرونی. در حقیقت ساختار این جهت گیری ها، اخیراً مورد انتقاد زیادی قرار گرفته است و محققان تشویق شده اند تا چهارچوب های جایگزینی برای مطالعه انگیزه، اعتقاد و رفتارهای مذهبی در نظر بگیرند مانند نظریه دلبستگی. ابزار سنجش معنویت (SAI) هم مبتنی بر تئوری روابط موضوعی است (که انطباق زیادی با تئوری دلبستگی دارد) و هم مبتنی بر مقالات قابل توجهی است که در رابطه با تصویر بازنمایی شده از خدا می باشد. در واقع هر دو این موارد نشان دهنده ی این است که رشد عاطفی / رابطه ای فرد، آینه ای از ارتباط فرد با عالم بالا می باشد (که البته این حالت توسط خود فرد درک می شود). دوم اینکه، با مرور ابزارهای مربوط به سنجش معنویت و مذهب می فهمیم که ابزارهای کمی به طور همزمان، یافته های روانسنجی، چهارچوب های نظری مرتبط با فعالیت های بالینی و طراحی به منظور کاربرد بالینی را، در هم ادغام کرده اند. نهایتاً اینکه، به نظر نمی رسد تا به امروز، ابزاری عینی و چند بعدی برای سنجش رشد معنویت وجود داشته باشد که همزمان، برای رواندرمانگران، مشاوران مذهبی و روحانیون مفید بوده باشد و این نشان دهنده آن است که می توان، ابزار سنجش معنویت (SAI) را در زمینه های بالینی و مشاوره به کار بست. در پاسخ به این نیازها این ابزار (SAI) طراحی شد [9] و در این تحقیق بر آن شدیم که با توجه به عدم وجود ابزارهای معتبر متکی بر تئوریهای روابط موضوعی، اعتبار و پایایی مقدماتی این ابزار (SAI) را در جمعیت ایرانی به دست بیاوریم. بر این اساس به دنبال پاسخگویی به این سوالات هستیم:

- 1- آیا آزمون سنجش معنویت از اعتبار مناسبی در بین دانشجویان ایرانی برخوردار است؟
- 2- آیا آزمون سنجش معنویت از پایایی مناسبی در بین دانشجویان ایرانی برخوردار است؟

معنویت، سوگیری مذهبی، افسردگی بک و کیفیت زندگی بر روی آنها اجر شد. در این رابطه سعی گردید که رشته‌های مختلف تحصیلی و قشرهای متنوع دانشجویان تا حد امکان در نظر گرفته شوند که در این زمینه تقریباً تمام دانشکده‌های سه دانشگاه فوق انتخاب گردید و سپس به روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس، دانشجویان از بخش‌های مختلف این دانشکده‌ها برگزیده شده و پرسش‌نامه‌ها به صورت گروهی بر روی آنها اجرا گردید.

ابزارهای پژوهش

- پرسش‌نامه سنجش معنویت (SAI) [۹]: پرسش‌نامه SAI، یک ابزار تحقیقی به منظور بررسی تجارب تحولی متمرکز بر یک یا هر دو عامل کیفیت ارتباط با خدا و آگاهی از خدا می‌باشد. این ابزار به منظور بررسی تاثیر جهت‌گیری معنوی توسط هال^۱ و همکاران در ۱۹۹۶ به کار برده شده است. بر اساس آخرین اطلاعات، این ابزار در ۳۰ مطالعه تجربی به کار بسته شده است [۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴]. این پرسش‌نامه متشکل از دو بعد اصلی (کیفیت ارتباط با خدا و آگاهی از خدا) و شش خرده‌مقیاس (آگاهی^۲، پذیرش واقعی^۳، ناامیدی^۴، بزرگ‌بزرگ‌نمایی^۵، بی‌ثباتی^۶ و کنترل تاثیر گذاری^۷) می‌باشد. می‌باشد. بعد کیفیت این ابزار به منظور سنجش تفاوتی که در سطوح ارتباط با خداست و مبتنی بر نظریه ارتباط موضوعی است، طراحی شده است. پرسش‌نامه کنونی، تلاشی است در جهت مفهوم‌سازی این موضوع که منظور از مفهوم سستی "تحول معنوی"^۸ چیست و این مفهوم چگونه می‌تواند به "تحول روانی معنوی"^۹ تبدیل شود. کیفیت ارتباط با خدا در این پرسش‌نامه توسط ۴ خرده‌مقیاس مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است (ناامیدی،

پذیرش واقعی، بزرگ‌نمایی و بی‌ثباتی) و سازه آگاهی توسط یک خرده‌مقیاس اندازه‌گیری شده است. یکی از فرضیات این پرسش‌نامه این است که افرادی که نمره یک به همه یا بیشتر آیت‌های این پرسش‌نامه می‌دهند، الگویی از مکانیسم دفاعی انکار را نشان می‌دهند. خرده‌مقیاس کنترل تاثیر گذاری به نسخه‌ی جدید این پرسش‌نامه اضافه شده است. هر کدام از آیت‌هایی که در ارتباط با این خرده‌مقیاس هستند، رفتارها و نگرش‌های معنوی افراد را به شکل اغراق شده می‌سنجند. در این حالت فرض می‌شود که بیشتر اشخاص مذهبی، تجربه‌ی معنوی با شدت و فراوانی زیاد را نداشته‌اند. بنابراین آیت‌های مربوط به کنترل تاثیر گذاری نشان‌دهنده ویژگی این افراد نمی‌باشد. در نسخه جدید این پرسش‌نامه، مجموعاً ۵۴ آیت موجود می‌باشد که تنها ۷ آیت به صورت دو قسمتی می‌باشد و ۴۰ آیت مابقی به صورت یک قسمتی می‌باشد [۹]. در پرسش‌نامه‌ی هال^۱ و ادواردز^{۱۱} [۹]، ضریب آلفای کرونباخ مربوط به همبستگی درونی برای خرده‌مقیاس آگاهی^۲ ۰/۹۵؛ ناامیدی^۴ ۰/۹۰؛ پذیرش واقعی^۳ ۰/۸۳؛ بزرگ‌بزرگ‌نمایی^۵ ۰/۷۳؛ بی‌ثباتی^۶ ۰/۸۴ و کنترل تاثیر گذاری^۷ ۰/۷۷ می‌باشد. هال و ادواردز (۲۰۰۲)، در رابطه با اعتبار همگرا، همبستگی مناسبی را بین این پرسش‌نامه و پرسش‌نامه روابط موضوعی بل (BORI) [۱۵]، پرسش‌نامه بهزیستی معنوی (SWBS) [۱۶]، پرسش‌نامه‌ی بازنمایی درونی/ بیرونی (I/E-R) [۱۷]، پرسش‌نامه خودشیفتگی (NPI) [۱۸] و پرسش‌نامه سبک‌های دفاعی (DSQ) [۱۹] بدست آورده‌اند.

- پرسش‌نامه افسردگی بک^{۱۲} [۲۰]: این پرسش‌نامه توسط بک^{۱۳}، اپستین^{۱۴}، استیر^{۱۵} و براون^{۱۶} در ۱۹۹۶، مورد تجدید نظر قرار گرفت و از حیث وفور بکارگیری توسط روان‌شناسان، ششمین جایگاه و توسط

1. HALL, T. W.
2. Awareness
3. Realistic Acceptance
4. Disappointment
5. Grandiosity
6. Instability
7. Impression Management
8. Spiritual Development
9. Psychospiritual Development

10. Hall, T. W.
11. Edwards, K. J.
12. Beck Depression Inventory
13. Beck, A. T.
14. Epstein, N.
15. Steer, R. A.
16. Brown, G.

اجتماعی^۸ و امنیت درآینده^۹ که هر کدام رضایت مندی فرد را در یکی از حوزه‌های کیفیت زندگی می‌سنجد. هر یک از سؤالات مقیاس از ۰ تا ۱۰ نمره گذاری می‌شوند و گستره نمره مقیاس از ۰ تا ۷۰ می‌باشد که بیانگر نمره کیفیت زندگی به طور کلی می‌باشد. ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه اصلی مقیاس در راهنمای آن گزارش شده است. پایایی و اعتبار مقیاس در جمعیت ایرانی نیز توسط نائینیان و شعیری (در دست انتشار) تایید شده است. پایایی مقیاس از طریق ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۱ و ضریب همبستگی ناشی از بازآزمایی مقیاس برابر با ۰/۷۹ (P<۰/۰۰۰۱) به دست آمد. اعتبار مقیاس از طریق ضریب همبستگی به دست آمده بین مقیاس بهزیستی شخصی و خرده مقیاس‌های چک لیست نشانه‌های بالینی (SCL- 90)، بجز یک خرده مقیاس که برابر با ۰/۴۳- (P<۰/۰۰۲) بود، برای سایر خرده مقیاس‌ها در سطح بالا و همبستگی‌هایی در دامنه ۰/۵۷- تا ۰/۸۱- (P<۰/۰۰۰) حاصل شد [۲۳].

- پرسش نامه سوگیری مذهبی شمس [۲۴]: پرسشنامه سوگیری مذهبی شمس ابزاری تک بعدی و بومی است که به منظور سنجش باورهای مذهبی اسلامی توسط شعیری (در دست انتشار) ساخته شده است. پرسشنامه دربرگیرنده ۲۰ سوال ۵ گزینه‌ای می‌باشد که هر سوال از ۰ تا ۴ نمره گذاری می‌شود. ۱۶ سوال پرسشنامه دارای نمره گذاری مستقیم و ۴ سوال به طور معکوس نمره گذاری می‌شود. ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه توسط سازنده در جمعیت دانشجویی مناسب ذکر شده است. پایایی مقیاس از طریق ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۰، ضریب همبستگی بین دو نیمه ۰/۵۶ و ضریب پایایی دو نیمه بر اساس اسپیرمن براون ۰/۷۲ به دست آمد. اعتبار مقیاس از طریق محاسبه ضریب همبستگی پرسشنامه سوگیری مذهبی شمس با مقیاس نوروژگرای برسی و همبستگی برابر با ۰/۲۵ (P<۰/۰۱) به دست آمد [۲۱].

شیوه تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های توصیفی

8. Feeling Part Of Community
9. Future Security

نوروسایکولوژیست‌ها دومین جایگاه را به خود اختصاص داده است. این ابزار مبتنی بر خود - گزارش دهی است و نشانه‌های افسردگی را در نوجوانان و بزرگسالان واریسی می‌کند. پرسش نامه ۲۱ ماده را در خود جای داده است و هر ماده وضعیت آزمودنی را در ۴ حالت که از ۰-۳ نمره گذاری می‌گردد نمایان می‌سازد. مجموع نمرات آزمودنی در ۲۱ ماده بین ۰-۶۳ قرار می‌گیرد و بر اساس برپایی نمره می‌توان وخامت افسردگی را در آزمودنی‌ها بررسی نمود: حداقل نشانه: ۰-۱۳ افسردگی خفیف: ۱۹-۱۴ افسردگی متوسط: ۲۸-۲۰ افسردگی شدید: ۵۳-۲۹. پایایی و روائی ابزار در گروهی ۵۰۰ نفره از بیماران بستری بر اساس معیارهای DSM و نیز ۱۲۰ نفر از دانشجویان یکی از دانشگاه‌های کانادا محاسبه گردیده است. ضریب آلفا برای نمونه بالینی ۰/۹۲ و برای دانشجویان ۰/۹۳ و ضریب پایایی از طریق بازآزمایی در گروه بالینی ۰/۹۳ گزارش گردیده است. این پرسش نامه در ایران در تحقیقات متعدد مورد استفاده قرار گرفته است. ۵۲ ماده با ۱۳ عنوان (برچسب) را در فرد واریسی می‌کند. هر عنوان ۴ پاسخ احتمالی (۰-۳) را در برمی‌گیرد. میزان افسردگی می‌تواند هیچ یا کمترین حد (۰-۴)، خفیف (۵-۷)، متوسط (۸-۱۵) و یا وخیم (۱۶ و بالاتر) گزارش شود [۲۱].

- پرسشنامه بهزیستی شخصی (کیفیت زندگی) بزرگسالان (PWI-A)^۱ [۲۲]: پرسشنامه بهزیستی شخصی (کیفیت زندگی) بزرگسالان، به منظور سنجش رضایتمندی از زندگی در جمعیت عمومی توسط کامینز^۲ کامینز^۲ در ۲۰۰۴ در استرالیا ساخته شد. این مقیاس در بردارنده هفت ماده رضایت مندی است، از جمله سطح مادی زندگی^۳، سلامتی^۴، دستاوردها و موفقیت‌ها^۵، روابط روابط شخصی با دیگران^۶، ایمنی شخصی^۷، تعلق

1. Adult Personality Well – Being Index
2. Cummins, R.A.
3. Standard Of Living
4. Health
5. Achievements In Life
6. Personal Relationships
7. Safety

همان طور که در جدول ۱ دیده می‌شود بیشترین تعداد نمونه را زنان (۵۲/۲٪) را تشکیل می‌دهد.

- اعتبار

- اعتبار محتوا

برای بررسی اعتبار محتوی پرسش نامه سنجش معنویت، این پرسش نامه را به ۵ نفر از اساتید روان‌شناسی ارائه نمودیم. نتایج مربوط به نظرات این اساتید در رابطه با ارتباط خرده مقیاس‌های این پرسش نامه با مفهوم معنویت در جداول زیر ارائه شده است:

جدول ۲ نتایج مربوط به فراوانی و درصد توافق ارتباط مفهوم معنویت با خرده مقیاس‌های پرسش نامه سنجش معنویت را از نظر متخصصان نشان می‌دهد و میزان این ارتباط از جانب متخصصان بر حسب انتخاب رتبه‌های ۱ (کاملاً مخالف) تا ۶ (کاملاً موافق) درجه بندی گردیده است. همان طور که ملاحظه می‌گردد بالاترین میزان توافق (۵/۸۰) مربوط به سوالات ۳ و ۱۵ می‌باشد (هر دو این سوالات مربوط به خرده مقیاس آگاهی می‌باشند) و کمترین میزان توافق (۲/۶۰) مربوط به سوال ۳۵ می‌باشد (این سوال جزو خرده مقیاس بی‌ثباتی می‌باشد). انحراف معیار بین (۰/۴۴) تا (۲/۵۸) متغیر است.

جدول ۳ نتایج همبستگی بین نظرات متخصصان در ارتباط با رابطه بین تعریف معنویت با خرده مقیاس‌های پرسش نامه سنجش معنویت را نشان می‌دهد. همانطور که در این جدول مشاهده می‌گردد بالاترین میزان همبستگی ($r = ۰/۵۵$) بین نظرات ارزیابان ۳ و ۵ دیده می‌شود و کمترین میزان همبستگی ($r = ۰/۰۷$) بین نظرات ارزیابان ۴ و ۵ دیده می‌شود. به طور کلی با توجه به بیشتر همبستگی‌های معنادار بین نظرات ارزیابان و با توجه به جدول ۳ می‌توان نتیجه گرفت که پرسش‌نامه سنجش معنویت از اعتبار محتوا مناسبی برخوردار است.

محاسبه ی شاخص‌های میانگین، انحراف معیار استفاده شد و در قسمت استنباطی از ضریب همبستگی پیرسون و ضرایب آلفا برای محاسبه ضرایب پایائی استفاده گردید. هم چنین برای بررسی همبستگی آزمون سنجش معنویت و آزمون سوگیری مذهبی، کیفیت زندگی و افسردگی بک از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. علاوه بر آن برای محاسبه اعتبار محتوی و اعتبار سازه نیز، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید.

نتایج

۱- ویژگی‌های جمعیت شناختی

جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت شناختی

متغیر		سن
میانگین (انحراف معیار)	۲۳/۰۸ (۳/۵۱)	
دامنه	۴۰-۱۸	
جنس	مرد	۱۴۹ (۴۷/۸٪)
	زن	۱۶۳ (۵۲/۲٪)
وضعیت تاهل	مجرد	۲۸۲ (۹۰/۴٪)
	متاهل	۲۹ (۹/۳٪)
دانشگاه	تهران	۱۵۱ (۴۸/۴٪)
	شهید بهشتی	۸۲ (۲۶/۳٪)
	علامه طباطبایی	۷۹ (۲۵/۳٪)
مقطع تحصیلی	کاردانی	۱ (۰/۳٪)
	کارشناسی	۱۹۱ (۶۱/۲٪)
	کارشناسی ارشد	۹۲ (۲۹/۵٪)
	دکتری	۲۸ (۹٪)
رشته تحصیلی	علوم انسانی	۱۵۲ (۴۸/۷٪)
	فنی مهندسی	۹۲ (۵/۲۹٪)
	علوم پایه	۳۴ (۱۰/۹٪)
	پزشکی	۲۶ (۸/۳٪)
محل سکونت	هنر	۴ (۱/۳٪)
	خانه	۲۰۹ (۶۷٪)
	خوابگاه	۹۳ (۲۹/۸٪)

جدول ۲: فراوانی و درصد توافق ارتباط مفهوم معنویت با خرده مقیاس‌های پرسش نامه سنجش معنویت از نظر متخصصان

معیار انحراف	میانگین	۹		۵		۶		۳		۲		۱		سوال	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۰/۵۴	۵/۶۰	۶۰	۳	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	آگاهی
۰/۴۴	۵/۸۰	۸۰	۴	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	
۱/۳۰	۵/۲	۶۰	۳	۲۰	۱	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۶	
۱/۳۰	۴/۸۰	۴۰	۲	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۹	
۰/۵۴	۵/۴	۴۰	۲	۶۰	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۱	
۰/۴۴	۵/۸۰	۸۰	۴	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۵	
۰/۸۹	۵/۴۰	۶۰	۳	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۷	
۰/۵۴	۵/۶۰	۶۰	۳	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۹	
۱/۶۴	۳/۲۰	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۱	
۰/۴۴	۵/۲۰	۲۰	۱	۸۰	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۳	
۱/۲۲	۵	۴۰	۲	۴۰	۲	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۲۵	
۱/۶۴	۴/۸۰	۴۰	۲	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۲۸	
۰/۵۴	۵/۴۰	۴۰	۲	۶۰	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۰	
۱/۲۲	۵	۴۰	۲	۴۰	۲	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۳۱	
۱/۵۸	۴	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۳۴	
۱/۶۴	۴/۲۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۳۶	
۰/۵۴	۵/۶۰	۶۰	۳	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۰	
۰/۵۴	۵/۴۰	۴۰	۲	۶۰	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۲	
۰/۸۹	۵/۴۰	۶۰	۳	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۴	
۲/۵۸	۳/۸۰	۴۰	۲	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۰	۲	۲.۲	پذیرش واقعی
۲/۲۸	۳/۲۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۴۰	۲	۸.۲	
۲/۰۴	۳/۲۰	۰	۰	۴۰	۲	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۴۰	۲	۱۲.۲	
۲/۳۰	۳/۴۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۴۰	۲	۱۸.۲	
۱/۸۷	۳	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۴۰	۲	۲۷.۲	
۱/۸۷	۳	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۴۰	۲	۳۳.۲	
۱/۸۷	۳	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۴۰	۲	۴۷.۲	
۱/۸۷	۴	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۲۰	۱	۲.۱	نامبیدی
۱/۶۷	۳/۶۰	۰	۰	۴۰	۲	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۲۰	۱	۸.۱	
۱/۵۱	۳/۶۰	۰	۰	۲۰	۱	۶۰	۳	۰	۰	۰	۰	۲۰	۱	۱۲.۱	
۱/۶۴	۳/۲۰	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۱۸.۱	
۱/۵۸	۳	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۷.۱	
۱/۴۸	۳/۲۰	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۲۰	۱	۳۳.۱	
۱/۳۰	۲/۸۰	۰	۰	۰	۰	۴۰	۲	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۴۷.۱	
۱/۵۱	۴/۴۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۲۰	۱	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۵	بزرگ نمایی
۱/۲۲	۵	۴۰	۲	۴۰	۲	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱۳	
۱/۳۰	۲/۲۰	۰	۰	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۴۰	۲	۲۰	
۱/۵۱	۴/۶۰	۲۰	۱	۶۰	۳	۰	۰	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۲۶	
۰/۸۳	۴/۸۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۹	
۱/۵۸	۳	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۳۷	
۱/۵۱	۳/۶۰	۲۰	۱	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۲۰	۱	۰	۰	۴۵	

ادامه جدول ۲:

انحراف معیار	میانگین	۶		۵		۴		۳		۲		۱		سوال	
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱/۷۸	۴/۲۰	۰	۰	۸۰	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۰	۱	۴	بی ثباتی
۱/۴۱	۴	۲۰	۱	۰	۰	۶۰	۳	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۱۰	
۰/۷۰	۵	۲۰	۱	۶۰	۳	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۶	
۰/۸۳	۴/۲۰	۰	۰	۴۰	۲	۴۰	۲	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۲۲	
۱/۵۱	۲/۶۰	۰	۰	۲۰	۱	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۲۰	۱	۳۵	
۱/۵۸	۳	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۳۹	
۱/۸۱	۳/۴۰	۰	۰	۴۰	۲	۲۰	۱	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۴۱	
۰/۴۴	۴/۲۰	۰	۰	۲۰	۱	۸۰	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۴	
۱/۹۴	۳/۶۰	۰	۰	۶۰	۳	۰	۰	۰	۰	۲۰	۱	۲۰	۱	۴۶	
۱/۱۴	۴/۶	۲۰	۱	۴۰	۲	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۷	کنترل تأثیرگذاری
۰/۴۴	۵/۸۰	۸۰	۴	۲۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۴	
۱/۸۷	۳	۰	۰	۲۰	۱	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۴۰	۲	۲۴	
۱/۵۸	۴	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۲۰	۱	۰	۰	۳۲	
۰/۵۴	۴/۶۰	۰	۰	۶۰	۳	۴۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۸	

جدول ۳: نتایج همبستگی بین نظرات متخصصان در ارتباط با رابطه بین مفهوم معنویت با خرده مقیاس‌های پرسش نامه سنجش معنویت

ارزیاب ۵		ارزیاب ۴		ارزیاب ۳		ارزیاب ۲		ارزیاب ۱		
p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	
۰/۰۳	۰/۲۴*	۰/۲۸	۰/۱۲	۰/۰۰۱	۰/۳۹**	۰/۱۹	۰/۱۵	۰/۰۰	۱	ارزیاب ۱
۰/۰۰۱	۰/۳۸**	۰/۰۲	۰/۲۶*	۰/۰۰۱	۰/۴۰**	۰/۰۰	۱	۰/۱۹	۰/۱۵	ارزیاب ۲
۰/۰۰۰۱	۰/۵۵**	۰/۱۳	۰/۱۷	۰/۰۰	۱	۰/۰۰۱	۰/۴۰**	۰/۰۰۱	۰/۳۹**	ارزیاب ۳
۰/۵۲	۰/۰۷	۰/۰۰	۱	۰/۱۳	۰/۱۷	۰/۰۲	۰/۲۶*	۰/۲۸	۰/۱۲	ارزیاب ۴
۰/۰۰	۱	۰/۵۲	۰/۰۷	۰/۰۰۰۱	۰/۵۵**	۰/۰۰۱	۰/۳۸**	۰/۰۳	۰/۲۴*	ارزیاب ۵

* $p \leq 0.05$ ** $p \leq 0.01$

جدول ۴: همبستگی بین خرده مقیاس‌های پرسش نامه سنجش معنویت

کنترل تأثیرگذاری		بی ثباتی		بزرگ نمایی		نامیدی		پذیرش واقعی		آگاهی		
p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p	r	
۰/۰۰۰۱	۰/۷۵**	۰/۰۰۰۱	۰/۴۰**	۰/۰۰۰۱	۰/۶۱**	۰/۰۰۴	-۰/۱۶**	/۰۰۰۱	/۳۶**	۰/۰۰۰	۱**	آگاهی
۰/۰۰۰۱	۰/۳۸**	۰/۰۰۰۱	۰/۵۰**	۰/۰۰۰۱	۰/۳۱**	۰/۰۰۰۱	۰/۴۲**	۰/۰۰۰	۱**	/۰۰۰۱	۰/۳۶**	پذیرش واقعی
۰/۴۳	-۰/۰۴۵	۰/۰۰۰۱	۰/۳۹**	۰/۷۳	۰/۰۱۹	۰/۰۰۰	۱**	۰/۰۰۰۱	/۴۲**	۰/۰۰۴	-۰/۱۶**	نامیدی
۰/۰۰۰۱	۰/۵۷**	۰/۰۰۰۱	۰/۳۵**	۰/۰۰۰	۱**	۰/۷۳	۰/۰۱۹	۰/۰۰۰۱	۰/۳۱**	/۰۰۰۱	۰/۶۱**	بزرگ نمایی
۰/۰۰۰۱	/۳۷**	۰/۰۰۰	۱**	۰/۰۰۰۱	/۳۵**	۰/۰۰۰۱	۰/۳۹**	۰/۰۰۰۱	/۵۰**	/۰۰۰۱	۰/۴۰**	بی ثباتی
۰/۰۰۰	۱**	۰/۰۰۰۱	۰/۳۷**	۰/۰۰۰۱	۰/۵۷**	۰/۴۳	-۰/۰۴۵	۰/۰۰۰۱	۰/۳۸**	/۰۰۰۱	۰/۷۵**	کنترل تأثیرگذاری

اعتبار سازه

برای بدست آوردن اعتبار سازه، میزان همبستگی و تجانس درونی بین خرده مقیاس‌های پرسش نامه معنویت بر اساس جدول ۴ محاسبه گردیده است. همان طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود بیشترین همبستگی ($r=0.75$) بین خرده مقیاس‌های آگاهی و کنترل تاثیرگذاری دیده می‌شود و کمترین میزان همبستگی ($r=-0.45$) بین خرده مقیاس‌های ناامیدی و کنترل تاثیر گذاری دیده می‌شود. به طور کلی با توجه به همبستگی‌های مشاهده شده در این جدول می‌توان نتیجه گرفت که پرسش نامه سنجش معنویت از اعتبار سازه مناسبی برخوردار است.

اعتبار همزمان

به منظور بررسی اعتبار همزمان، همبستگی بین پرسش نامه سنجش معنویت با هریک از پرسش نامه‌های سوگیری مذهبی، کیفیت زندگی، افسردگی بک و مکانیسم‌ها و سبک‌های دفاعی بدست آمده است که در جداول زیر ارائه می‌گردد.

همان طور که در جدول ۵ نشان داده شده است بیشترین همبستگی ($r = 0.74$) بین سوگیری مذهبی و خرده مقیاس کنترل تاثیر گذاری دیده می‌شود. خرده مقیاس ناامیدی با سوگیری مذهبی همبستگی منفی و معنادار ($r=-0.29$) دارد.

جدول ۵: همبستگی بین خرده مقیاس‌های پرسش نامه سنجش معنویت (SAI) و پرسش نامه سوگیری مذهبی شمس

شاخص		متغیر
سوگیری مذهبی		
p	r	
0.0001	0.80**	آگاهی
0.004	0.31**	پذیرش واقعی
0.008	-0.29**	ناامیدی
0.0001	0.49**	بزرگ نمایی
0.004	0.32**	بی ثباتی
0.0001	0.74**	کنترل تاثیرگذاری

$p \leq 0.01$ **

جدول ۶: همبستگی بین خرده مقیاس‌های پرسش نامه سنجش معنویت (SAI) و پرسش نامه کیفیت زندگی (PWI-A)

شاخص		کیفیت زندگی
متغیر		
p	r	
0.002	0.36**	آگاهی
0.02	0.26*	پذیرش واقعی
0.21	-0.14	ناامیدی
0.005	0.33**	بزرگ نمایی
0.08	0.20	بی ثباتی
0.0001	0.49**	کنترل تاثیرگذاری

$p \leq 0.01$ ** $p \leq 0.05$ *

جدول ۷: همبستگی بین خرده مقیاس‌های پرسش نامه سنجش معنویت (SAI) و پرسش نامه افسردگی بک

شاخص		افسردگی
متغیر		
p	r	
0.33	-0.11	آگاهی
0.02	0.24*	پذیرش واقعی
0.0001	0.45**	ناامیدی
0.81	-0.02	بزرگ نمایی
0.0001	0.45**	بی ثباتی
0.55	-0.06	کنترل تاثیرگذاری

$p \leq 0.01$ ** $p \leq 0.05$ *

همان طور که در جدول ۶ نشان داده شده است بیشترین همبستگی ($r = 0.49$) بین کیفیت زندگی و خرده مقیاس کنترل تاثیر گذاری دیده می‌شود. خرده مقیاس‌های ناامیدی و بی ثباتی با کیفیت زندگی همبستگی معناداری ندارند.

همان طور که در جدول ۷ نشان داده شده است، بیشترین همبستگی (0.45) بین خرده مقیاس‌های ناامیدی و بی ثباتی با افسردگی دیده می‌شود. بین خرده مقیاس‌های آگاهی، بزرگ نمایی و کنترل تاثیرگذاری با افسردگی همبستگی معناداری دیده نمی‌شود.

با توجه به آنچه که در جداول ۵، ۶ و ۷ اشاره شد، می‌توان نتیجه گرفت که پرسش نامه سنجش معنویت از اعتبار همزمان مناسبی برخوردار است و به طور کلی با

به بی ثباتی و کنترل تاثیر گذاری ($r = 0/60$) و بیشترین همبستگی بین دو نیمه مربوط به آگاهی ($r = 0/87$) می‌باشد. میزان همبستگی کل $0/88$ است.

بر اساس نتایج جدول ۹، بیشترین همبستگی مربوط به آگاهی ($r = 0/91$) و کمترین همبستگی مربوط به بزرگ نمایی ($r = 0/72$) می‌باشد. تمام همبستگی‌ها در سطح $0/001$ معنادار است.

با توجه به آنچه که در جداول ۸ و ۹ به آن اشاره شد، می‌توان نتیجه گرفت که پرسش نامه سنجش معنویت از پایایی مناسبی برخوردار است.

توجه به آنچه که در جداول ۲ تا ۷ به آن اشاره شد، می‌توان نتیجه گرفت که پرسش نامه سنجش معنویت از اعتبار (محتوا، سازه و همزمان) مناسبی برخوردار است.

۲- پایایی

نتایج مربوط به پایایی پرسش نامه سنجش معنویت در جداول ۸ ارائه شده است.

بر اساس نتایج جدول ۸، ضرایب آلفا در شش خرده مقیاس پرسش نامه ی سنجش معنویت بین $0/94$ (آگاهی) تا $0/72$ (کنترل تاثیرگذاری) متغیر است. آلفای کل $0/93$ می‌باشد. کمترین همبستگی بین دو نیمه مربوط

جدول ۸: نتایج مربوط به ضرایب آلفا پرسش نامه سنجش معنویت در اجرای اصلی ($n = 312$)

متغیر	شاخص	آلفای دو نیمه		آلفا کل	اسپیرمن براون
		نیمه اول	نیمه دوم		
آگاهی		0/88	0/90	0/94	0/93
پذیرش واقعی		0/84	0/76	0/89	0/88
نامیدی		0/87	0/71	0/87	0/79
بزرگ نمایی		0/73	0/61	0/81	0/81
بی ثباتی		0/54	0/78	0/78	0/75
کنترل تاثیرگذاری		0/53	0/58	0/72	0/76

جدول ۹: نتایج مربوط به همبستگی آزمون- باز آزمون پرسش نامه

سنجش معنویت (فاصله ۱۵ روز) ($n = 52$)

متغیر	شاخص	r	p
آگاهی		0/91**	0/001
پذیرش واقعی		0/83**	0/001
نامیدی		0/77**	0/001
بزرگ نمایی		0/72**	0/001
بی ثباتی		0/81**	0/001
کنترل تاثیرگذاری		0/81**	0/001

** $p \leq 0/01$

بحث و نتیجه گیری

در ارتباط با اعتبار محتوا، توافق بالای نظر متخصصان (۵ نفر از روان شناسان) در رابطه با ارتباط مفهوم معنویت با خرده مقیاس های معنویت مشاهده شد. بیشترین توافق آنان در رابطه با سوالات ۳، ۱۴ و ۱۵ می باشد که میانگین توافق آنان ۵/۸۰ از ۶ نمره می باشد. هم چنین کمترین توافق آنان در رابطه با سوال ۲۰ می باشد که میانگین توافق آنان در این سوال ۲/۲۰ از ۶ نمره است. بنابراین می توان نتیجه گرفت که مقیاس سنجش معنویت از اعتبار محتوا مناسبی برخوردار است.

همه خرده مقیاس های پرسش نامه سنجش معنویت، به غیر از عدم همبستگی مشاهده شده بین خرده مقیاس ناامیدی با خرده مقیاس های بزرگ منشی و کنترل تاثیر گذاری، از همبستگی مثبت و معناداری با یکدیگر برخوردارند. هم چنین در تحقیق هال و ادواردز [۹]، به غیر از عدم همبستگی مشاهده شده بین خرده مقیاس ناامیدی با بزرگ منشی و بین خرده مقیاس بزرگ منشی با پذیرش واقعی، بین همه ی خرده مقیاس های سنجش معنویت همبستگی مثبت و معناداری مشاهده شد، که این نتیجه همسو با نتیجه بدست آمده در این تحقیق می باشد. بنابراین با توجه به همبستگی های بدست آمده بین خرده مقیاس های پرسش نامه سنجش معنویت، می توان نتیجه گرفت که این پرسش نامه از اعتبار سازه مناسبی برخوردار است.

در رابطه با اعتبار همزمان، به جز خرده مقیاس های ناامیدی و بی ثباتی، بین اکثر خرده مقیاس های معنویت با کیفیت زندگی، همبستگی مثبت و معناداری دیده می شود. بنابراین می توان گفت که بین معنویت و کیفیت زندگی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. با توجه به اینکه کیفیت زندگی به عنوان ادراک فرد از موقعیتش در زندگی و ارتباط آن با اهداف، انتظارات و معیارهای فرد می باشد [۲] و با توجه به اینکه معنویت به عنوان تلاش شخص برای درک معنا و هدف زندگی اش تعریف می گردد [۷]، بنابراین می توان انتظار داشت که بین معنویت و کیفیت زندگی رابطه مثبت و معناداری دیده شود. این رابطه با

نتیجه تحقیق گیوواگنولی^۱ و همکاران در ۲۰۰۶، که در رابطه با بررسی نقش معنویت در کیفیت زندگی افراد مبتلا به صرع کانونی انجام گرفته، و مبنی بر رابطه معنادار بین معنویت و کیفیت زندگیست، همسو می باشد [۲۵]. هم چنین در تحقیق دیگری که توسط گروهی از افراد سازمان بهداشت جهانی در ۲۰۰۶، به منظور بررسی ارتباط بین معنویت و باورهای فردی با کیفیت زندگی مردم ۱۸ کشور از جهان صورت گرفته شده بود، نشان داده شد که معنویت، مذهب و باورهای فردی، همبستگی زیادی با کیفیت زندگی دارند [۲۶]. علاوه بر آن، همچنین استاکی^۲، در تحقیقی کیفی که به منظور بررسی نقش مذهب و معنویت در کیفیت زندگی افراد مبتلا به بیماری آلزایمر انجام داده بود، همانند مطالعات قبلی اهمیت نقش معنویت و مذهب را در کیفیت زندگی نشان داد [۲۷].

همان طور که مشاهده شد، به جز خرده مقیاس ناامیدی که همبستگی منفی و معناداری با سوگیری مذهبی دارد، همه خرده مقیاس های معنویت با سوگیری مذهبی، همبستگی مثبت و معناداری را نشان می دهند. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین معنویت و سوگیری مذهبی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. مطابق با تعریف آلپورت^۳، در یکی از ابعاد جهت گیری مذهبی، مذهب به عنوان هدف درونی و محور هویت فرد در نظر گرفته می شود [۲۵] که این تعریف با توجه به تعریف معنویت به عنوان مفهومی که معنا و هدف به زندگی افراد می دهد [۲۸]، همسو می باشد. بنابراین می توان انتظار داشت که بین معنویت و سوگیری مذهبی، رابطه مثبت و معناداری دیده شود که این رابطه تقریباً با یکی از نتایج تحقیق گنجی که به منظور بررسی باورهای مذهبی دانشجویان و ارتباط آن با میزان اضطراب آنان انجام گرفته بود و مبنی بر ارتباط معنادار بین فعالیت مذهبی (دعا خواندن و .....) و باورهای مذهبی بوده است، همسو می باشد [۲۹]. هم چنین با یکی از نتایج تحقیق تقی یاره که به منظور بررسی ارتباط سطح تحول من، دلبستگی به خدا و

1. Giovagnoli, A . R.
2. Stuckey, J . C.
3. Allport, G.

خرده مقیاس آگاهی ($\alpha = 0/94$) می‌باشد. در تحقیق هال و ادواردز [۹] نیز، بیشترین مقدار آلفای کرونباخ، مربوط به خرده مقیاس آگاهی می‌باشد که این میزان ($\alpha = 0/95$) می‌باشد. در تحقیق کنونی کمترین میزان آلفای کرونباخ مربوط به خرده مقیاس کنترل تاثیر گذاری ($\alpha = 0/72$) می‌باشد. در حالی که در تحقیق هال و ادواردز [۹]، کمترین میزان آلفای کرونباخ مربوط به خرده مقیاس بزرگ منشی ($\alpha = 0/73$) می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این پرسش نامه از پایایی و همسانی درونی مناسبی برخوردار است.

منابع

- ۱- عباسی، روح الله، روشن چلسی، رسول. (۱۳۸۸). بررسی رابطه باورهای مذهبی و هوش هیجانی در دانش آموزان دبیرستانی. مجله روان شناسی بالینی و شخصیت، سال هفدهم، شماره ۴۳، ۳۱-۳۸.
- ۲- هاشمی، زهرا، جوکار، بهرام. (۱۳۸۸). بررسی رابطه جهت گیری‌های مذهبی اسلامی با ابعاد هویت. مجله روان شناسی بالینی و شخصیت، سال هفدهم، شماره ۴۰، ۵۹-۷۴.
- ۳- وست، ویلیام. (۱۳۸۳). روان درمانی و معنویت، ترجمه ی شهریار شهیدی و سلطانه‌لی شیر افکن. تهران: انتشارات رشد.
- 4- Vachon, M. L. S. (2008). "Meaning, spirituality, and wellness in cancer survivors". *Seminars in oncology nursing*, vol 24, no 3, 218 – 225.
- 5- Frankl, V. (1984). *Man's search for meaning* (3rd ed). New York: Touchstone, Simon & Schuster.
- 6- Galanter, M. (2007). "Spirituality and recovery in 12- step programs: an empirical model ". *Journal of substance abuse treatment* 33, 265 – 272.

جهت گیری مذهبی در دانشجویان انجام گرفته بود و مبنی بر رابطه منفی بین جهت گیری مذهبی درونی و هریک از ابعاد اضطرابی و اجتنابی دلبستگی به خدا بوده است، همسو است [۳۰].

همان طور که در جداول فوق مشاهده گردید، به جز خرده مقیاس‌های پذیرش، ناامیدی و بی ثباتی که با افسردگی رابطه مثبت و معناداری دارند، سایر خرده مقیاس‌های معنویت با افسردگی رابطه معناداری ندارند. همان طور که انتظار می‌رفت، به دلیل ویژگی‌های بارز افراد افسرده مثل ناامیدی و میل به تایید و پذیرش (مطابق با تعریف فروید از افراد افسرده)، خرده مقیاس‌های پذیرش و ناامیدی همبستگی بالایی با افسردگی نشان دادند، اما به طور کلی بین معنویت و افسردگی رابطه معناداری دیده نشد که این نتیجه با نتایج تحقیق دیو^۱ و همکاران که به منظور بررسی معنویت و نشانه‌های افسردگی در نوجوانان مبتلا به اختلالات روانپزشکی انجام گرفته بود و مبنی بر رابطه معنادار بین فقدان ایمان و افسردگی در نوجوانان بوده است، همسو می‌باشد [۳۱]. هم چنین در تحقیق کاریکو^۲ و همکاران، که به منظور تاثیر معنویت بر نشانه‌های افسردگی بیماران مبتلا به HIV مثبت انجام گرفته شده بود، نشان داده شد که بین معنویت و سطح بالای مقابله مثبت رابطه معناداری وجود دارد و به دنبال آن بین مقابله مثبت و کاهش نشانه‌های افسردگی، ارتباط معناداری دیده شده است [۲۸].

همان طور که در جداول فوق مشاهده گردید، ضرایب همبستگی بدست آمده از آزمون - بازآزمون پرسش نامه سنجش معنویت، بین (۰/۹۷ تا ۰/۷۲) متغیر بوده است که در این میان بیشترین همبستگی آزمون - باز آزمون مربوط به خرده مقیاس آگاهی ($\alpha = 0/91$) و کمترین همبستگی مربوط به خرده مقیاس بزرگ منشی ($\alpha = 0/72$) بوده است. ضرایب آلفای کرونباخ بدست آمده در پرسش نامه سنجش معنویت، بین (۰/۹۴ تا ۰/۷۲) متغیر بوده است که در این میان بیشترین مقدار آلفای کرونباخ، مربوط به

1. Dew, R. E.
2. Carrico, A. W.

- 16- Ellison, C. W. (1983). Spiritual well-being: Conceptualization and measurement. *Journal of Psychology and Theology* 11(4):330-40.
- 17- Gorsuch, R. L., and McPherson, S. E. (1989). Intrinsic/extrinsic measurement: I/E-revised and single-item scales. *Journal for the Scientific Study of Religion* 28(3):348-54.
- 18- Raskin, R., and Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology* 54(5):890-902.
- 19- Andrews, G., Singh, M. and Bond, M. (1993). The Defense Style Questionnaire. *Journal of Nervous and Mental Disease* 181(4):246-56.
- 20- Beck, A.T., Steer, R.A. & Garbin, M.G. (1988). Psychometric properties of the Beck Depression Inventory: Twenty-five years of evaluation. *Clinical Psychology Review*, 8, 77-100.
- ۲۱- حیدری نسب، لیلا، منصور، محمود، آزاد فلاح، پرویز، شعیری، محمدرضا. (۱۳۸۶). روایی و اعتبار پرسشنامه سبک های دفاعی در نمونه های ایرانی. *مجله دانشور رفتار*، سال چهارم، شماره ۲۲، ۱۱-۲۶.
- 22- Cummins, R.A. (2004). Personal Wellbeing Index – Adult (PWI-A). Australian Centre of Quality of Life, School of Psychology, Deakin University. Melbourne.
- ۲۳- نائینیان، محمد رضا، شعیری، محمد رضا، رجیبی، مهتاب، سلطانی نژاد، زهرا، حسینی پور، فهیمه سادات. (در دست انتشار). بررسی پایایی و اعتبار مقیاس بهزیستی شخصی (کیفیت زندگی) PWI-A.
- ۲۴- نائینیان، محمد رضا، نیک آذین، امیر، مظلوم، مریم. (۱۳۹۱). بررسی مقدماتی پایایی و اعتبار مقیاس سوگیری مذهبی (شمس) در دانش آموزان مقطع دبیرستان شهر تهران. ششمین کنگره روان پزشکی کودک و نوجوان. دانشگاه علوم پزشکی تبریز.
- 7- Macdonald, D.A., & Holland, D. (2002). "Spirituality and boredom proneness". *Personality and individual differences* 32, 1113 – 1119.
- 8- Bekelman, D. B., Parry, C., Curlin, F. A., Yamashita, T. E., Fairclough, D. L., Wamboldt, F. S. (2010). "A comparison of two spirituality instruments and their relationship with depression and quality of life in chronic heart failure". *Journal of pain and symptom management*, vol 39 no. 3.
- 9- Hall, T.W., Edwards, K. J. (2002). "The spiritual assessment inventory : a theistic model and measure for assessing spiritual development". *Journal for the scientific study of religion* 41:2, 341- 357.
- 10- Chan, J. and K. J. Edwards. (1997). Acculturation, marital adjustment, and spiritual functioning for Chinese couples. Paper presented at the annual convention of the Christian Association for Psychological Studies, Seattle, WA.
- 11- Horton, T. G. (1998). The relationship between extrinsic religiosity, intrinsic religiosity, and spiritual maturity to level of life satisfaction and coping resources. Unpublished doctoral dissertation. Stillwater, OK: Oklahoma State University.
- 12- Tisdale, T. C. (1997). A comparison of Jewish, Muslim, and Protestant faith groups on the relationship between level of object relations development and experience of God and self. Unpublished doctoral dissertation. La Mirada, CA: Rosemead School of Psychology, Biola University.
- 13- Seatter, R. B. G. (2001). The relationship between the Spiritual Assessment Inventory and the Rorschach. Unpublished doctoral dissertation. La Mirada, CA: Rosemead School of Psychology, Biola University.
- 14- Warren, E. M. (1998). Spiritual maturity within an attachment framework. Unpublished doctoral dissertation. La Mirada, CA: Rosemead School of Psychology, Biola University.
- 15- Bell, M., Billington, R. and Becker, B. (1986). A scale for the assessment of object relations: Reliability, validity, and factorial invariance. *Journal of Clinical Psychology* 42(5):733-41.

- ۲۹- گنجی، طاهره، حسینی، فاطمه. (۱۳۸۹). باورهای مذهبی دانشجویان پرستاری کارشناسی و ارتباط آن با میزان اضطراب آنان. ماهنامه پرستاری ایران، شماره ۶۴، جلد ۲۳، ۴۴-۵۱.
- ۳۰- تقی یاره، فاطمه، مظاهری، محمد علی، آزاد فلاح، پرویز. (۱۳۸۴). بررسی ارتباط سطح تحول من، دلبستگی به خدا و جهت گیری مذهبی در دانشجویان. مجله روانشناسی، سال نهم، شماره ۱، ۳-۲۱.
- 31- Dew, R. E., Daniel, S. S., Goldston, D. B., McCall, W. V., Kuchibhatla, M., Schleifer, C., Triplett, M. F., Koenig, H. G. (2010). "A prospective study of religion/ spirituality and depressive symptoms among adolescent psychiatric patients". *Journal of affective disorders* 120, 149-157.
- 25- Giovagnoli, A. R., Meneses, R. F., Martins da Silva, A. (2006). "The contribution of spirituality to quality of life in focal epilepsy". *Epilepsy & Behavior* 9, 133 - 139.
- 26- Whoqol SRPB Group. (2006). "A cross - cultural study of spirituality, religion, and personal beliefs as components of quality of life". *social science and medicine* 62, 1486 - 1497.
- 27- Stuckey, J. C. (2001). "Blessed assurance the role of religion and spirituality in Alzheimer disease caregiving and other significant life events". *Journal of aging studies* 15, 69 - 84.
- 28- Carrico, A.W., Ironson, G., Antoni, M. H., Lechner, S. C., Dura'n, R. E., Kumar, M., Schneiderman, N. (2006). "A path model of the effects of spirituality on depressive symptoms and 24-h urinary - free cortisol in HIV - positive persons ". *Journal of psychosomatic research* 61, 51 -58.

به نام خدا

دانشجوی گرامی :

پرسشنامه حاضر در برگیرنده عبارتهایی درمورد احساس معنوی شماسست و بدین خاطر پاسخ های درست و غلط در آن وجود ندارد. لطفا میزان موافقت خود را با جمله ها با انتخاب یکی از گزینه ها (از ۱ : اصلا صحیح نیست تا ۵ : کاملا صحیح است) اعلام فرمائید.(گزینه های ۲ تا ۴ میزان موافقت تدریجی شما را نشان می دهند.)

جنس: زن مرد سن: رشته:

مقطع: کاردانی کارشناسی کارشناسی ارشد دکتری

وضعیت تاهل: مجرد متاهل محل سکونت (در دوران دانشجویی): خانه خوابگاه

۵ کاملاً صحیح است	۴	۳	۲	۱ اصلاً صحیح نیست	
۵	۴	۳	۲	۱	۱ من از نقش خداوند در زندگی ام آگاهم.
۵	۴	۳	۲	۱	۲.۱ مواقعی هستند که از خداوند دلخور می شوم.
۵	۴	۳	۲	۱	۲.۲ وقتی چنین می شود، هنوز دلم می خواهد رابطه ام را با خداوند حفظ کنم.
۵	۴	۳	۲	۱	۳ حضور خداوند را واقعا حس می کنم
۵	۴	۳	۲	۱	۴ از این می ترسم که خداوند مرا به حال خود واگذارد.
۵	۴	۳	۲	۱	۵ به نظرم ، من قابلیت خاصی دارم که بتوانم بوسیله دعاهایم خدا را تحت تاثیر قرار دهم.
۵	۴	۳	۲	۱	۶ گوش سپردن به خدا، بخش مهمی از زندگی ام است.
۵	۴	۳	۲	۱	۷ همیشه وقتی به مسجد یا مکانهای عبادی می روم در حالت بندگی هستم
۵	۴	۳	۲	۱	۸.۱ مواقعی هستند که از خداوند سرخورده می شوم .
۵	۴	۳	۲	۱	۸.۲ وقتی چنین احساسی دارم، هنوز می ایلم برای حفظ رابطه ام با خداوند، تلاش کنم.
۵	۴	۳	۲	۱	۹ آگاهم که خداوند مرا به انجام کارها وامی دارد.
۵	۴	۳	۲	۱	۱۰ رابطه ای عاطفی ام با خداوند، ناپایدار است.
۵	۴	۳	۲	۱	۱۱ تجربه ای که از لبیک های خداوند دارم، مرا شدیداً تحت تاثیر قرار می دهد.

۵ کاملاً صحیح است	۴	۳	۲	۱ اصلاً صحیح نیست		
۵	۴	۳	۲	۱	مواقعی هستند که من از خداوند می رنجم.	۱۲.۱
۵	۴	۳	۲	۱	وقتی چنین احساسی دارم، قادرم، در رابطه ام با خداوند، به راه حلی دست یابم.	۱۲.۲
۵	۴	۳	۲	۱	خداوند درک می کند که من نسبت به اکثر مردم، بیشتر اهل معنویات هستم.	۱۳
۵	۴	۳	۲	۱	همیشه برای هر تصمیمی که می گیرم، از خداوند مدد می طلبم.	۱۴
۵	۴	۳	۲	۱	در روابطم با دیگران، از حضور خداوند آگاهم.	۱۵
۵	۴	۳	۲	۱	مواقعی هستند که احساس می کنم خداوند مرا تنبیه می کند.	۱۶
۵	۴	۳	۲	۱	می دانم که خداوند مرا به شیوه های مختلف اجابت می کند.	۱۷
۵	۴	۳	۲	۱	مواقعی هستند که از دست خداوند عصبانی می شوم.	۱۸.۱
۵	۴	۳	۲	۱	وقتی چنین می شود، هنوز احساس می کنم که خداوند همیشه با من خواهد بود.	۱۸.۲
۵	۴	۳	۲	۱	می دانم که وقتی نیاز به خدا دارم، او مرا اجابت می کند.	۱۹
۵	۴	۳	۲	۱	خداوند می فهمد که نیازهای من مهم تر از نیازهای اکثر مردم، است.	۲۰
۵	۴	۳	۲	۱	می دانم که خداوند به من می گوید که کاری انجام دهم.	۲۱
۵	۴	۳	۲	۱	نگرانم که از مقدرات خداوند، کنار گذاشته شوم.	۲۲
۵	۴	۳	۲	۱	تجاربم از حضور خداوند، مرا به شدت تحت تاثیر قرار می دهد.	۲۳
۵	۴	۳	۲	۱	همیشه، در خانه به اندازه مسجد(یا مکان های مذهبی دیگر) مهربانم.	۲۴
۵	۴	۳	۲	۱	حس می کنم که خداوند مرا در چه جهتی هدایت می کند.	۲۵
۵	۴	۳	۲	۱	ارتباطم با خداوند، ارتباط خارق العاده ای است که اکثر مردم درک نمی کنند.	۲۶
۵	۴	۳	۲	۱	مواقعی هستند که حس می کنم خداوند به من جفا کرده است.	۲۷.۱
۵	۴	۳	۲	۱	وقتی چنین احساسی دارم، سعی می کنم تا رابطه ام را با خداوند، اصلاح کنم.	۲۷.۲

۵ کاملاً صحیح است	۴	۳	۲	۱ اصلاً صحیح نیست		
۵	۴	۳	۲	۱	می دانم که خداوند به طرق مختلف با من در ارتباط است.	۲۸
۵	۴	۳	۲	۱	به نظر می رسد توسل به خداوند، بهترین راه برای رسیدن به خواسته هایم است .	۲۹
۵	۴	۳	۲	۱	می دانم که به هنگام نیازم خداوند حاضر است.	۳۰
۵	۴	۳	۲	۱	روز به روز ، حس می کنم که خداوند همراه من است.	۳۱
۵	۴	۳	۲	۱	هر روز برای همه ی دوستان و خویشاوندانم ، دعا می کنم.	۳۲
۵	۴	۳	۲	۱	مواقعی هستند که به خاطر مستجاب نشدن دعاهایم ، احساس سرخوردگی از خداوند می کنم .	۳۳.۱
۵	۴	۳	۲	۱	وقتی چنین احساسی دارم ، قادرم، مسئله را با خداوند در میان بگذارم.	۳۳.۲
۵	۴	۳	۲	۱	رهمودی را که از جانب خداوند به من رسیده است ، حس میکنم	۳۴
۵	۴	۳	۲	۱	وقتی گناه می کنم ، مایلم تا از خداوند کناره گیری کنم.	۳۵
۵	۴	۳	۲	۱	من صحبت کردن خداوند را با خودم ، بر اساس یک حس درونی تجربه کرده ام.	۳۶
۵	۴	۳	۲	۱	من دریافته ام که دعاهایم نزد خداوند، موثرتر از دعاهای دیگران است.	۳۷
۵	۴	۳	۲	۱	همیشه، حالت دعا و استغاثه (به درگاه خداوند) دارم.	۳۸
۵	۴	۳	۲	۱	احساس می کنم باید خداوند را خشنود سازم و گر نه، ممکن است مرا طرد کند.	۳۹
۵	۴	۳	۲	۱	حضور خداوند را قویا احساس می کنم .	۴۰
۵	۴	۳	۲	۱	مواقعی هستند که احساس می کنم خداوند از دست من خشمگین است.	۴۱
۵	۴	۳	۲	۱	می دانم که خداوند به من بسیار نزدیک است.	۴۲
۵	۴	۳	۲	۱	وقی گناه می کنم ، نگران هستم که خداوند با من چه خواهد کرد.	۴۳
۵	۴	۳	۲	۱	وقتی در مورد تصمیمات زندگی ام با خدا مشورت می کنم، می دانم با دعاهایم ، از هدایت و کمک او بهره مند می شوم	۴۴
۵	۴	۳	۲	۱	به نظرم ، در تشخیص خواست و مشیت خداوند ، در مقایسه با اکثر مردم ، با استعدادترم .	۴۵

۵ کاملاً صحیح است	۴	۳	۲	۱ اصلاً صحیح نیست		
۵	۴	۳	۲	۱	وقتی حس می‌کنم خداوند حامی من نیست، احساس بی‌ارزشی می‌کنم.	۴۶
۵	۴	۳	۲	۱	مواقعی هستند که حس می‌کنم، انگار خداوند مرا خوار کرده است.	۴۷.۱
۵	۴	۳	۲	۱	وقتی چنین می‌شود، اطمینانم به خداوند، به طور کامل قطع نمی‌شود.	۴۷.۲